

УДК 336.368.03 (477)

Л. В. ШПРІНЯН,

доцент кафедри економічної теорії,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СТАТУТНИХ ФОНДІВ СТРАХОВИКІВ ВІДПОВІДНО ДО СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

Анотація

В роботі запропоновано модифікацію вимог до формування статутного капіталу страхових компаній України у залежності від виду страхової компанії та ступеня її ризику замість встановлення єдиного мінімального розміру статутного капіталу згідно з чинним законодавством.

Актуальність дослідження. Об'єктивна потреба у страховому захисті великою мірою визначається ризиковою ситуацією. Особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є той факт, що ризикова ситуація стає одним з найважливіших його чинників. Ризикові ситуації формуються під впливом природних явищ, науково-технологічної революції, розвитку економіки, зносу устаткування, соціально-економічної нестабільності суспільства. Так, наприклад, за останні десять років збитки від природних катастроф у світовому масштабі зросли у 9 разів і зараз становлять 150 млрд. доларів за рік. Загальний обсяг збитків за останні десять років – 676 млрд. доларів. За прогнозами до 2050 року збиток від природних катастроф очікується на рівні 300 млрд. доларів на рік [1]. За таких умов захист суспільства неможливий без допомоги страхування.

Страхування є одним з основних елементів функціонування сучасної фінансової системи країни. Донедавна в умовах державної монополії вважалося, що економіка існує тільки на макрорівні, а на мікрорівні відбувається лише господарська діяльність. Відповідно, головним результатом фінансово-господарської діяльності був прибуток. В умовах же ринку саме підприємство стає первинною ланкою економіки, яка зв'язує мікро - і макрорівні. Саме тому з'являється нове для України завдання аналізу фінансово-економічного стану підприємства (у нашому випадку страхової компанії), його надійності.

В Україні майже немає комплексних спеціальних досліджень, присвячених проблемам фінансової надійності страхової компанії та методам її підвищення. Аналіз і розробку питань розвитку страхування та окремих аспектів цієї наукової проблеми було здійснено такими українськими вченими, як Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, О. Д. Заруба, В. А. Малько, С. В. Науменкова, С. С. Осадець, Т. А. Ротова. Належне місце в розробці процесів страхування і аналізу проблем надійності страхування займають роботи зарубіжних вчених Д. Бленда, А. А. Гвозденка, Дж. Кілбі, Р. Кілна, Дж. Мішеля, Л. А. Орланюк-Малицької, А. І. Рейтмана, В. А. Сухова, К. Е. Турбіної, Д. Хемптона, Д. Хервада, В. В. Шахова та ін. Проте процеси, що відбуваються на страховому ринку України, потребують дослідження та подальшого забезпечення надійності страхових компаній в сучасних умовах.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Відповідно до Закону України «Про страхування», з 2004 року мінімальний розмір статутного фонду для страховиків, що займаються видами страхування іншими, ніж страхування життя, повинен був зрости до одного мільйона євро [2]. Розмір оплаченого статутного фонду страховиків, що займаються страхуванням життя, повинен був збільшитися до півтора мільйона євро. Вимоги України після вступу до СОТ плануються бути уніфікованими для страховиків (як резидентів так і нерезидентів, які здійснюють страхування життя) і без суттєвих змін щодо страховиків, які будуть здійснювати види страхування інші, ніж страхування життя на території України. На нашу думку, вітчизняний закон у

частині визначення мінімального власного капіталу не враховує можливі перспективи стратегічного розвитку страховиків України, а саме перспективи євроінтеграції.

Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 року наголошує на проблемах підвищення рівня капіталізації страховиків, ліквідності їхніх активів, концентрації страхового ринку, доступу до вітчизняного страхового ринку іноземних страховиків, який може призвести до витіснення з ринку національних страховиків [3]. Тому постає завдання визначити оптимальний розмір статутного фонду, який забезпечить фінансову надійність страховиків України особливо на початку діяльності компанії.

Слід зауважити також, що зараз триває розробка нової редакції Закону України „Про страхування”, проект якого був запропонований незалежним експертом при Міністерстві фінансів України. Проект фінансується Всесвітнім банком і передбачає підвищення вимог щодо ліцензування, платоспроможності, надійності і відкритості страховиків. Проте, на думку вітчизняних експертів, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та Ліги страхових організацій України, проект не враховує вітчизняних реалій, потребує обговорення на ринку і доопрацювання [4].

Наукова та практична значимість та недостатня теоретична розробленість окресленої проблеми, пов'язаної з визначенням фінансової надійності страхових підприємств України, обумовили вибір теми і мету цього дослідження.

Мета дослідження. Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової надійності страхових компаній України в сучасних умовах. **Об'єктом** дослідження є страхові компанії як суб'єкти підприємницької діяльності, пов'язаної із захистом майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків. **Предметом** дослідження є фінансова надійність страхових компаній та шляхи її забезпечення.

Вклад основного матеріалу. Сплачений у грошовій формі статутний фонд й інші власні засоби страховика повинні забезпечувати проведення планових видів діяльності і виконання зобов'язань, які приймає страховик за договорами страхування.

Наявність статутного капіталу є необхідною умовою для початку діяльності. На цьому етапі у страхової компанії немає інших коштів для виконання зобов'язань за договорами страхування, крім статутного капіталу, оскільки надходження страхових внесків є незначними. З іншого боку, великий розмір статутного капіталу дає змогу страховій компанії більш впевнено здійснювати операції, планувати взаємовідносини на ринку і мати можливість перемагати в конкурентній боротьбі. Крім того, страхові внески надходять за обмежений період, тоді як страхова компанія створюється на невизначений (необмежений) термін. Тому при створенні страхової компанії головна увага має приділятися розмірам та структурі статутного капіталу. Таким чином, основа фінансової надійності страховика закладається ще при його створенні.

Наявність статутного капіталу у забезпеченні фінансової стійкості страховика під час поточної діяльності не менш важлива, ніж наявність страхових резервів. Це пов'язане з тим, що навіть найточніший розрахунок страхових резервів є припущенням. За таких умов навіть при надійних статистичних та математичних розрахунках зберігається небезпека коливань збитковості у несприятливий для страховика бік. Отже, практика страхування показує необхідність мати сплачений статутний капітал.

У країнах із ринковою економікою велике значення надається розміру первинного капіталу страхових компаній. В країнах Європи вимоги для страховиків встановлені: 2 млн. євро і 3 млн. євро. В Японії вимоги до статутного капіталу страховиків складають 7,69 млн. доларів, в Сінгапурі – 14,53 млн. доларів, у Китаї – 60,4 млн. доларів, у Тайвані – 57,3 млн. доларів [5]. Отже, вітчизняні вимоги у галузі страхування поки що є слабкішими. Поряд з цим, Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 року та Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством спонукають до

удосконалення діючих нормативно-правових актів у галузі страхування і підвищення норм фінансової міцності страховиків України.

На українському страховому ринку спостерігаємо тенденцію до зростання статутного капіталу страхових організацій [6]. Сукупний обсяг сплачених статутних фондів страховиків збільшився з 1550 млн. грн. на початок 2003 року до 5500 млн. грн. у 2004 році, до 6641 млн. грн. у 2005 році, до 8391 млн. грн. у 2006 році. За останні два роки темп росту дорівнює +26% [7].

За інтегрованими статистичними показниками можна зробити висновок, що в середньому (за останні 5 років) страховики України збільшили статутний фонд до законодавчої норми. Водночас, більш детальний аналіз показав, що існують великі диспропорції у рівні капіталізації страховиків. Станом на кінець 2005 року 28 страховиків мало власний капітал більший ніж 100 млн. грн., у 25 компаній він в межах від 50 до 100 млн. грн., у 184 – від 10 до 50 млн. грн., у 137 – від 5 до 10 млн. грн., у інших 25 компаній – менше 5 млн. грн. [8]. Тобто 160=135+25 (40% ринку) страховиків працювало, маючи статутний фонд менш ніж це потрібно за нормами ЄС (2 млн. євро). Аналіз показує, що сьогодні біля 6% страховиків працюють зі статутним фондом, який не відповідає вітчизняним вимогам.

В Україні першим 50 страховикам належить 76% всіх зібраних премій (першим 10 страховикам життя належить 91% зібраних премій зі страхування життя, першим 50 страховикам належить 78% зібраних премій з ризикових видів страхування), що свідчить про слабку конкуренцію і диспропорції у концентрації страхового ринку [5]. Проте останні тенденції розвитку страхового ринку України свідчать, що діяльність страхових компаній наближається до загальносвітових стандартів.

Великі компанії України поки що територіально розташовані нерівномірно (таблиця 1). Водночас, поперше, приватний страховий сектор замінює державні програми або доповнює їх. По-друге, чим більше в країні конкуруючих страхових організацій, тим вищий рівень страхових пропозицій і якість страхових послуг.

Таблиця 1.

Структура страхового ринку по регіонах України [9]

Відсоток від загальної суми страхових премій	Регіон та області
50%	Київська область і м. Київ
20%	Харківська область
13%	Донецька область
6%	Дніпропетровська область
4%	Запорізька область
7%	Інші регіони

Наведені в таблиці 1 дані свідчать, що в основна маса страхових премій зібрана страховиками Київського регіону, Харківської, Донецької, Дніпропетровської і Запорізької областей. Частка інших регіонів складає лише приблизно 7% від загальної суми зібраних премій.

Необхідно зазначити також ще один сучасний чинник впливу на страховий ринок України. Так, з'являється небезпека поглинання страхових компаній України потужними іноземними страховими компаніями. Останні, у випадку вступу України в СОТ чи до ЄС, прагнуть поглинути в першу чергу великі вітчизняні страхові компанії, що може істотно змінити кон'юнктуру страхового ринку і фінансову стабільність страхових компаній України.

Особлива увага має бути приділена страховим компаніям з невеликим статутним фондом, оскільки саме вони викликають занепокоєння органів державного нагляду в зв'язку з низькою капіталізацією ринку страхових послуг України. Наявність малих компаній на ринку не обмежується лише необхідністю підвищення конкуренції. Такі компанії виконують також важливу соціально-економічну функцію. На нашу думку, вони можуть бути мобільними, ефективно працювати на регіональному рівні, а отже потребують підтримки при створенні, заохочення і, зокрема, зниження вимог до розмірів їх статутного фонду на початковому етапі

діяльності. Водночас, внаслідок важливості страхування як інституту соціального захисту, загальна жорстка умова щодо регулювання страхової діяльності має бути поширена не лише на великі страхові компанії, а і на всіх страховиків (тобто бути єдиною для всіх).

Не заперечуючи необхідності законодавчої норми щодо мінімального статутного фонду страховика, в роботі ми пропонуємо модифікацію вимог до формування статутного капіталу страхових компаній України у залежності від виду страхової компанії та ступеня її ризику замість встановлення єдиного мінімального розміру статутного капіталу згідно з чинним законодавством. Згідно нового принципу визначення розміру мінімального статутного фонду останній визначається пропорційно до ризику, спеціалізації страховика, де за відлік обрано межу євростандартів 2 млн. євро. Така пропозиція вимагає удосконалення страхового законодавства України.

Дослідимо пропозицію на прикладі компаній, які здійснюють ризикові види страхування, крім страхування на випадок смерті. В законі перелічено види добровільного страхування. Розділимо добровільне страхування на 3 групи за видами діяльності і зазначимо математичне сподівання коефіцієнта збитковості страхових операцій ЗСО: 1) особисте страхування, $ZCO_1=0,4$; 2) страхування майна, $ZCO_2=0,6$; 3) страхування відповідальності, $ZCO_3=0,7$. Коефіцієнти збитковості страхових операцій є загально прийнятими в страховій практиці і відповідають статистиці страхових випадків [10].

Вважатимемо, що за умов отримання страховиком ліцензії на всі види страхування, його мінімальний статутний фонд (К) має складати 2 млн. євро згідно з європейським стандартом [11]. Тоді, згідно з наведеним переліком трьох видів діяльності отримаємо пропорцію для розмірів статутних фондів: $K_1:K_2:K_3=ZCO_1:ZCO_2:ZCO_3=0,4:0,6:0,7$. Тут K_1 відповідає особистому страхуванню, K_2 – страхуванню майна, K_3 – страхуванню відповідальності,

$$K_1+K_2+K_3=2 \text{ млн. євро.}$$

Після нескладних математичних перетворень отримаємо $K_1=470590$ євро, $K_2=705880$ євро; $K_3=823530$ євро.

Зауважимо, що в сучасних умовах страхові компанії України прагнуть здійснювати комплексне страхування одночасно за різними видами страхування. Тому ми приходимо до висновку щодо необхідності надання ліцензій для роботи з обмеженим колом неосновних для страховика видів страхування. Так, наприклад, якщо страховик отримав ліцензію на страхування майна як на основний вид діяльності, тоді його мінімальний статутний фонд має складати $K_2=705880$ євро згідно з наведеними розрахунками. Однак, в такому разі він має право здійснювати всі інші види страхування в обсязі не більше 20% від загальної страхової діяльності. Відповідну пропозицію показано у таблиці 2.

В роботах [7,11] автором аргументовано новий підхід, коли величина статутного фонду є постійно зростаючою в часі (кожні 5 років). За таких умов існує строк для перехідного етапу від одної норми статутного фонду до іншої (таблиця 2) - 5 років. Автором показано, що кожна невелика компанія на початку своєї діяльності повинна буде змінювати свій статутний фонд принаймні перші 10 років для того, щоб мати можливість досягти межі євростандартів (МСС) – 2 млн. євро. Якщо остання межа буде змінюватися, то відповідно будуть змінюватися і значення K_1 , K_2 , K_3 за означеним алгоритмом так, що в сукупності $K_1+K_2+K_3 =$ МСС. Такий новий метод поступової капіталізації отримав назву „метод сходинок”.

Таким чином, запропоновані два правила для страховиків України - модифікація принципу визначення розміру мінімального статутного фонду і запропонований до цього „метод сходинок” - постійного росту кожні 5 років дозволять: 1) починати свою діяльність на локальному регіональному рівні при невеликій кількості договорів страхування і невеликому страховому фонді, 2) мати шанс для росту, 3) щоразу покращувати фінансову надійність страховика, 4) суттєво збільшити конкуренцію компаній на ринку, 5) мати можливість об'єднуватися для подальшої роботи, 6) постійно капіталізувати кожну компанію і страховий ринок України в цілому, 7) мати високу мобільність на ринку, 8) малим страховим компаніям не перетинати бар'єр великих ризиків поки вони не змінять статутний фонд, 9) стимулюватиме малі компанії до збільшення статутних фондів в майбутньому, 10) не впливати в перші роки діяльності на загальну картину страхування в країні.

Таблиця 2.

Розподіл страховиків України на три групи за обраними видами діяльності.

Позначення групи (рівень)	Мінімальний розмір статутного фонду К		Дозволені види страхової діяльності (нормативні пропорції)
	Формула для К	Значення	
I	K_1	470590 євро	Особисте страхування. Всі інші види страхування $\leq 20\%$.
	K_2	705880 євро	Страхування майна. Всі інші види страхування $\leq 20\%$.
	K_3	823530 євро	Страхування відповідальності. Всі інші види страхування $\leq 20\%$.
II	K_1+K_2	1176470 євро	Особисте страхування. Страхування майна. Всі інші види страхування $\leq 20\%$.
	K_1+K_3	1294120 євро	Особисте страхування. Страхування відповідальності. Всі інші види страхування $\leq 20\%$.
	K_2+K_3	1529410 євро	Страхування майна. Страхування відповідальності. Всі інші види страхування $\leq 20\%$.
III	$K_1+K_2+K_3$	2 млн. євро	Всі види страхування

Література

1. Орланюк-Малицкая Л. А. Страховые компании в корпоративном секторе экономики // Финансы и кредит. – 2004. – № 27. – С. 34-39.
2. Закон України „Про внесення змін до закону України “Про страхування” // Голос України. – № 207 (2707). – 2001. – С. 10-13.
3. Розпорядження Кабінету міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року” № 369-р від 23 серпня 2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 35 – С. 101-108.
4. Очимова Т. Страховая революция. Всемирный банк и Госфинуслуг переведут страховой рынок на международные стандарты // Эксперт. – № 25. – 2006. – С.37-41.
5. <http://www.dfp.gov.ua>.
6. Супрун А. А. Проблеми управління активами в страхових компаніях України // Фондовый рынок. – 2002. – № 34. – С. 26-30.
7. Шірінян Л.В. Фінансова стійкість страхових компаній та шляхи її забезпечення: Дисертація кандидата економічних наук: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Х., 2007. – 232 с.
8. Зуева А. Статистика 2005 года // Страховой клуб. – 2005. – № 5-6 (19-20). – С. 26-30.
9. Азаренков Г. Ф. Регіональні чинники розвитку страхової діяльності в Україні // Фінанси України. – 2005. – №7. – С.147-153.
10. Страхування: Підручник. / Керівник авторського колективу і науковий редактор С. С. Осадець. Видання друге, перероблене і доповнене – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
11. Шірінян Л. В. Метод раціоналізації формування статутного фонду страхових компаній України // Економіка України. – 2006. – № 11. – С.118-125..